

Krönika

Den som inte utmanar kan heller inte vinna. Axel Odelberg drar en lans för genmanipulerad mat.

Artificiell gubbe

Det är svårt att sälja genmanipulerad mat. Konsumenterna drar örönen åt sig, vilket kanske inte är så konstigt. Det hör man ju redan på benämningen att det är nåt skumt med sån mat. Frankesteinmat.

Tänk om de genetiska forskarpionjärer, som på 1970-talet valde ordet genmanipulation för att beskriva sin verksamhet, hade varit lite mera språkligt medvetna. Tänk om de hade kallat vad de höll på med för genförädling i stället. Då hade det kanske gått lättare att sälja mat med biotekniskt förändrade arvsanlag idag.

USA är världens ledande producentland av genmanipulerat livsmedel. Amerikanska myndigheter har godkänt mer än 40 olika sorters genmanipulerade grödor. Vanligast är det med soja och majs. Mer än hälften av den gångna sommarens skörd av sojabönor och en dryg tredjedel av majs-skörden består av genmanipulerade varianter.

Konsumentmotståndet växte fram i England för ett par år sedan och har allt eftersom spritt sig till andra delar av världen. I år har till exempel Japans två största bryggerier deklarerat att de inte längre kommer att använda modifierade amerikansk majs i öltillverkningen. Detsamma gäller en av Mexikos stora tillverkare av majschips.

Enligt färskare rapporter i Washington Post har konsumentmotståndet nu även börjat märkas i USA. En amerikansk tillverkare av hund- och kattmat beslutade nyligen att inte längre använda genmanipulerad majs, och en stor uppköpare av jordbruksprodukter har rekommenderat de amerikanska bönderna att inte längre blanda skördar av genmanipulerade grödor med konventionella.

Genmanipulationens motståndare hotar med att genmanipulerat kan vara både giftigt och cancerogent och att pillandet med arvsanlag riskerar att leda till miljökatastrofer som kommer att få Tjernobyli att blekna. Fast de ger inte några särskilt konkreta besked om vad det är för hemska saker som riskerar att hända och hur. Den hotbild de målar upp är töcknig och diffus.

När man hör argumenten mot genmanipulerat får man lätt intrycket att genmanipulation är något nytt i historien. Denna naturens slumpmässiga form av genmanipulation har drivit livets utveckling på jorden. På senare tid har naturen också fått lite assistans av människan i form av husdjursavel och växtförädling.

Ta något så naturnära och äkta som exempelvis en jordgubbe. Den är i själva verket konstgjord och har bara funnits sedan 1800-talet. Den skapades genom att man korsade annan smultron från Chile med en nordamerikansk smultronvariant. Denna hybrid korsades sedan med europeiska parksmultron. Resultatet fick namnet jordgubbe.

Alltså: all mat är genmanipulerad!

Vad finns det då för slutsatser att dra efter miljontals år av naturens slumpmässiga genmanipulerande? Tja, det har ju skapat ett och annat monster under historiens lopp, som digerdöden, hiv och spanska sjukan, fenomen som skulle ha komprometterat den genetiska ingenjörskonsten svårt om de hade varit produkten av människans avsiktliga mixtrande med arvsmassan. Men vad finns det för skäl att tro att resultaten av människans försök att förbättra sina livsbetingelser genom medvetet framkallade förändringar i arvsmassan skulle bli lika monstruösa som naturens slumpmässiga?

Olyckliga tillfälligheter kanske. För all del! Allt kan hända, men det gör väldigt sällan det. Och den som inte utmanar kan heller aldrig vinna.

I själva verket har det manipulerats med arvsmassan så länge det funnits liv på jorden. Mutationer kallas det.

19 oktober 1999
AXEL ODELBERG

Lidandet adlar

Apropå det just utdelade Nobels fredspris påminner Bengt Olsson om en av de föregående pristagarna.

År 1987 försvann den blott 16-åriga Tawana Brawley från sitt hem i en liten stad i delstaten New York. Efter att ha varit borta i fyra dagar, dök Brawley upp. Hon hävdade att hon hade blivit kidnappad av tre vita män, att de hade smört in henne med ekrekremer och våldtagit henne. Trots att en polisutredning visade att Brawleys berättelse var falsk, vägrade en rad ledande amerikanska intellektuella att ta avstånd från henne: Tawana Brawley var svart och hennes historia var en metafor för det oförfärligt rasistiska amerikanska samhället.

Samma mekanismer blir synliga i fallet Rigoberta Menchu. Menchu är maya-indian från Guatemala. I sin självbiografi från 1982 berättar hon om det förtryck hon och hennes familj tvingades utstå från de vita kolonialherrarna. Modern mördades efter att hon har blivit våldtagen, den äldre brodern bränns levande till döds och den yngre dör av svält. Även fadern faller efterhand offer för mördarna.

Vann vänstern

År 1992 tilldelades Rigoberta Menchu Nobels fredspris. I sin föreläsning talade hon sig varm för ett avskaffande av apartheid-systemet i Sydafrika, ett slut på kriget på Balkan, fred i El Salvador och demokrati på Haiti. Menchu var nu inte endast världskändis, hon hade också vunnit den multikulturellt orienterade vänsterns hjärta. Menchu hade rätt storns åsikter, hon var kvinna och tillhörde en minoritet.

Följaktligen dröjde det inte länge innan hennes självbiografi

Avslöjad. 1992 års fredspristagare Rigoberta Menchu visar sig ha lugnit ihop hela historien om sin familjs tragiska öden.

tillhörde kurslitteraturen på amerikanska universitet. Från sin nybildade, New York-baserade organisation, Rigoberta Menchu Foundation for Human Rights, deklarerade Menchu ståndaktigt att kampen för minoriteters rättigheter skulle fortsätta. Kritik av Menchu var utesluten. Den amerikanske samhällsvetaren Dinesh D'Souza fick utstå en hel del spott och spe när han i *Illiberal Education* (1992) ifrågasatte bokens sanningshalt.

D'Souzans misstankar bekräftades emellertid i år av den amerikanske antropologen David Stoll. I boken *Rigoberta Menchu and the Story of All the Poor Guatemalans* visar Stoll att Menchus självbiografi i stora stycken är ett falsarium.

Stolls avslöjande har slagit ned som en bomb i den akademiska världen i USA. New York Times skickade en rapport till Guatemala för att om möjligt verifiera Stolls hypotes och tvingades dra samma slutsats: Menchu bluffar.

Reportern lyckades till och med intervjua Menchus ihjälsvultna yngre broder.

Tiden med sig

Men liksom Tawana Brawley har Rigoberta Menchu tidsandan på sin sida. Vid tiden för Stolls avslöjande var Menchu sedan länge helgonförklarad av universitetens västvärn. När The Chronicle of Higher Education tog kontakt med lärare på universitet som använde Menchus självbiografi och frågade om boken även i fortsättningen skulle ingå i kurslitteraturen, visade det sig att upprördheten var stor. Den avsåg Stolls avslöjande, inte Menchus bluffmakeri. Enligt postmodernistisk logik hade Menchu sagt sanningen, trots att hon hade farit med osanning.

Den norska Nobelpriskommittén har tillkännagivit att man inte har fått avsikt att återkräva priset.

BENGT OLSSON

"Jag är inte ute efter påven"

Förmådde Vatikanen det tyska katolska partiet att acceptera Hitler? Frågan är inte besvarad, menar Benny Andersson.

Enligt Jonas de Geer består John Cornwells bok *Hitle-ers Pope* av "förtal och illvilligt nonsens", redan vederlagt. Till stöd för denna förkastelse-dom tar han upp striden mellan olika riktningar inom den katolska kyrkan och Cornwells motiv för att skriva sin bok. Om denna strid antar de Geer att jag "saknar baskunskaper". Därför säger han sig "sakna respekt" för mitt tilltag att referera en förhandsmätan av boken.

Debatt/Pius XII

Det är riktigt att mina kunskaper om striderna inom den katolska kyrkan är blygsamma. Däremot har jag viss kunskap om den historia, till vilken Cornwell anför

något av dessa argument, ändå anser han sig veta att Cornwell inte har något nytt att komma med.

Anders Piltz nyanserade invändningar vill jag bara kommentera på två punkter. Jag instämmer i kritiken mot rubriken på min artikel ("Vatikanen stödde Hitler"). Förutom suddigheten i utpekandet av skyldiga, förespeglar den en viss- het om rätt och fel i sak som jag inte har.

Rättvisa hur?

Jag instämmer också i den önskan, eller uppmaning, som utgör rubriken för Anderz Piltz replik: "Rättvisa åt Pius XII". Frågan är bara hur den rättvisan bör te sig. Anders Piltz upplyser mig vänligen om att den katolska kyrkan sedan 1964 bearbetar sitt förhållande till judendomen. Det finns således något att bearbeta. Jag skulle gärna vilja veta hur detta och relaterar till Cornwells påståenden om Pius XII som medförfattare till en rapport med antisemitiskt innehåll.

Varken Piltz eller de Geer näm-

kanen, på den blivande påvens inrådan, aktivt bidrog till Hitlers maktövertagande genom påtryckningar på det tyskkatolska partiets ledning. Det har mig veterligen inte tidigare förekommit i debatten om Pius XII. Denne tycks ha varit övertygad om att den "gudlösa" kommunismen utgjorde det största hotet mot kyrkan och mänskligheten. Atminstone påstår även hans försvarare det. Den fråga jag ställer mig är om denna övertygelse fick följder för hans syn på och politik gentemot nazismen.

Detta är, liksom parallellfrågan om påvens förhållningssätt till judendotningen, empiriska frågor. Låt oss hoppas att den debatt som förhoppningsvis följer när Cornwells bok väl har lästs och granskats lyckas kasta ljus över dem. Det har inget egenvärde för mig att svartmåla Pius XII och/eller den katolska kyrkan. Det som står på spel är långt viktigare, nämligen kunskapen om vårt förlutna. I det perspektivet tycks Cornwell ställa ett antal frågor som ännu inte har fått tillfredställande svar